

Modül (öneri) No	267
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Allah'a İman
Modül (Alt konu)	İnayet Delili
Amaçlar	Kainatta her şeyin bir amaca yönelik olmasının Allah'ın varlığına delil olduğunu açıklar. Kendi üzerinde inayet delillerini düşünür.
Süre	40 dk
Seviye	Orta seviye
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Akrostiş şiir, Düşün-Eşleş-Paylaş
Materyal ve Teknoloji	Kağıt, Kalem, Tahta
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Etkinlik-1 ✓ Katılımcılar sayıya göre gruplara ayrılır. ✓ Metindeki kavramları kullanarak “inayet delilleri” kavramının harflerini karşılayan bir akrostiş yazılır. ✓ Bir den fazla grup olursa her grup yazdığı akrostişi okur. Etkinlik-2 ✓ Yazılan akrostiş her öğrenci tarafından incelenir. ✓ Farklı gruplar varsa, akrostişler diğer gruplarla değiştirilerek bu işlem yapılır. ✓ İnayet delili ifade eden dizeler belirlenir. ✓ Herkesin belirlediği dize metinle karşılaştırılır. ✓ Sonuç bütün gruplarla paylaşılır.
Ölçme ve Değerlendirme	Gruplara “kainatı insanın yardımına rahmetle istihdam eden zata karşı nasıl davranmalıyız? Nelere dikkat etmeliyim? Bu bağlamda diğer mahlukata nasıl davranmalıyım?” soruları sorulur.
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ Ateşin dumana olan delâleti gibi, müessirden esere yapılan istidlâle bürhan-ı limmî denildiği gibi; dumanın ateşe olan delâleti gibi, eserden müessire olan istidlâle de bürhan-ı innî denir. Bürhan-ı innî, şüphelerden daha sâlimdir. Bu ayetin, Sâni'in vücud ve vahdetine işaret eden delillerinden biri de, inayet delilidir. Bu delil, kâinatı ve kâinatın eczasını ve envâmı ihtilâlden, ihtilâftan, dağılmaktan kurtarıp, bütün hususatını intizam altına almakla kâinata hayat veren nizamdan ibarettir. Bütün maslahatların, hikmetlerin, faydaların, menfaatlerin menşei bu nizamdır. Menfaatlerden, maslahatlardan bahseden bütün âyât-ı Kur'âniye, bu nizam üzerine yürüyor ve bu nizamın tecellisine mazhardır. Binaenaleyh, bütün mesalihin, fevaidin ve menafîin mercii olan ve kâinata hayat veren bir nizam, elbette ve elbette bir nâzımın vücuduna delâlet ettiği gibi, o nâzımın kasd ve hikmetine de delâlet etmekle, kör tesadüfün vehimlerini nefyeder. Ey İnsan! Eğer senin fikrin, nazarın şu yüksek nizamı bulmaktan âciz ise ve istikra-i tam ile, yani umumî bir araştırmayla da o nizamı elde etmeye kâdir değilsen, insanların telâhuk-u efkâr denilen fikirlerinin birleşmesinden doğan ve nev-i beşerin havassı

¹Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

(duyguları) hükmünde olan fûnunla kâinata bak ve sahifelerini oku ki, akılları hayrette bırakan o yüksek nizamı göresin. Evet, kâinatın her bir nev'ine dair bir fen teşekkül etmiş veya etmektedir. Fen ise kavaid-i külliyyeden ibarettir. Kaidenin külliyyeti ise, nizamın yüksekliğine ve güzelliğine delâlet eder. Zira, nizamı olmayanın külliyyeti olamaz.

Meselâ, “Her âlimin başında beyaz bir amâme var.” Külliyyetle söylenilen şu hüküm, ulema nev'inde intizamın bulunmasına bakar. Öyle ise, umumî bir teftiş neticesinde, fûnun-u kevnîyeden her birisi, kaidelerinin külliyyeti ile, kâinatta yüksek bir nizamın bulunmasına bir delildir. Ve her bir fen, nurlu bir bürhan olup, mevcudatın silsilelerinde salkımlar gibi asılıp sallanan maslahat semerelerini ve ahvalin değişmesinde gizli olan faydaları göstermekle, Sâniin kasd ve hikmetini ilân ediyorlar. Âdeta vehim şeytanlarını tard etmek için, her bir fen birer necm-i sâkıbtır. Yani, bâtil vehimleri delip yakan birer yıldızdırlar.

Ey Arkadaş!

O nizamı bulmak için umum kâinatı araştırmaktansa, şu misale dikkat et; matlubun hâsıl olur.

Gözle görünmeyen bir mikrop, bir hayvancık, küçüklüğüyle beraber pek ince ve garip bir makine-i İlâhiyeyi hâvîdir. O makine mümkünattan olduğundan, vücud ve ademi, mütesâvîdir; illetiz vücuda gelmesi muhaldır. O makinenin bir illetten vücuda geldiği zarurîdir. O illet ise, esbab-ı tabiiye değildir. Çünkü o makinedeki ince nizam, bir ilim ve şuurun eseridir; esbab-ı tabiiye ise ilimsiz, şuursuz, câmid şeylerdir. Akılları hayrette bırakan o ince makinenin esbab-ı tabiiyeden neş'et ettiğini iddia eden adam, esbabın her bir zerresine Eflâtun'un şuurunun, Calinos'un hikmetini îta etmekle beraber; o zerrat arasında bir muhaberenin de mevcut olmasını itikad etmelidir. Bu ise, öyle bir safsata ve öyle bir hurafedir ki, meşhur Sofestâiyi bile utandırıyor.

(İşârâtü'l-İcâz, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul-2022, s. 168)

BİRİNCİSİ:

Delil-i inayet'tir ki, menafî-i eşyayı ta'dâd eden bütün âyât-ı Kur'âniye bu delile ima ve şu bürhanı tanzim ediyorlar. Bu delilin zübdesi, kâinatın nizam-ı ekmelinde riayet-i mesalih ve hikemdir. Bu ise Sâniin kasd ve hikmetini ispat; ve tesadüf vehmini ortadan nefy ediyor.

MUKADDEME

Eğer, çendan her adam âlemdeki riayet-i mesalih ve intizamda istikrâ-i tam edemez ve ihata edemez. Fakat, nev-i beşerdeki telâhuk-u efkâr sayesinde, kâinatın her bir nev'ine mahsus kavaid-i külliye-i muntazamadan ibaret olan bir fen teşekkül etmiş ve etmektedir.

Bununla beraber, bir emirde intizam olmazsa, hüküm külliyyetiyle cereyan edemediği için, kaidenin külliyyeti nev'in hüsn-ü intizamına delildir. Demek, cemi' fûnun-u ekvan, kaidelerin külliyyetlerine binaen, istikrâ-i tamlı nizam-ı ekmeli intâc eden birer bürhandırlar. Evet, fûnun-u kâinat bitamamiha mevcudatın silsilelerindeki halkalardan asılmış olan mesalih ve semeratı ve inkılâbât-ı ahvâlin telâfifinde saklanmış olan hikem ve fevaidi göstermekle Sâniin kasd ve hikmetine parmakla şehadet ve işaret ettikleri gibi, şeyatîn-i evhama karşı birer necm-i sâkıbdır.

[...]

TENBİH

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ²

“Nazarını âleme gezdir. Hangi yerinde noksanıyeti görebilirsin? Kellâ! Gören görmez –meğer kör ola veya kasr-ı nazar illetiyle müptelâ ola.”

İstersen Kur’ân’a müracaat et. Delil-i inayeti vücuh-u mümkünenin en ekmel vechiyle bulacaksın. Zira, Kur’ân kâinatta tefekküre emir verdiği gibi, fevaidi tezkâr ve nimetleri ta’dâd eder. İşte o âyât, şu bürhan-ı inayete mezâhirdir. İcmâlî budur; tut. Tafsili ise, eğer meşiet-i İlâhiye taallûk ederse, âyât-ı afakiye ve enfüsiyeyi tefsir tarıkında, sema ve beşer ve arzın ilimlerine ma’kud olan Kütüb-ü Selâsede tefsir edilecektir. O vakit şu bürhan tamam-ı suretiyle sana görünecektir.

(Muhakemat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul-2022, s. 125-127)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁴

² Mülk Suresi: 3.

³ Seni her türlü noksandan tenzih ederiz Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

⁴ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)